

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.31>
УДК 340.3:343.5:316.36:159.99

ЗЛОЧИН ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО (СТ.126-1 КК УКРАЇНИ): АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Зінсу О.І.,
*аспірантка відділу
докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3801-6203>
e-mail: bebenei@i.ua*

Зінсу О.І. Злочин домашнє насильство (ст.126-1 КК України): аналіз судової практики.

Наукова стаття присвячена аналізу судової практики злочину домашнє насильство. Актуальність теми зумовлена необхідністю розвитку України як сучасної правової демократичної держави та подальшого розширення правового регулювання у сфері запобігання, протидії домашньому насильству. Методологія. Методологічний інструментарій обрано відповідно до мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження. Методологічну основу складають філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання. Теоретичним підґрунтям дослідження стали приписи нормативно-правових актів чинного законодавства України та наукові доробки вітчизняних вчених з проблематики домашнього насильства. З урахуванням специфіки та складності обраного предмета дослідження використано міждисциплінарний та комплексний підходи, які дозволили опрацювати та інтерпретувати результати емпіричного дослідження. Застосовано загальнонавчальні принципи наукового пізнання, зокрема, принцип детермінізму, принцип відповідності, принцип субсидіарності. Використані методи, прийоми, принципи дали можливість виявити, виокремити, розмежувати й пролонгувати співвідношення частини й цілого, одиничного і загального обраної вибірки, підкреслюючи при цьому діалектичну єдність і відмінність між властивостями, зв'язками та сторонами предмета дослідження. Емпіричну основу дослідження становить інформація, отримана в результаті аналізу матеріалів судової практики, а саме: актів застосування кримінального права (вироків суду), період ухвалення з 01.01.2020-по 01.01.2021р., рішення яких розміщено в Єдиному державному реєстрі судових рішень України.

У процесі дослідження розкрито та *охарактеризовано* правову природу, поняття, правові наслідки та склад злочину статті 126-1. Домашнє насильство Кримінального Кодексу України. Підкреслено варіативність структурних одиниць кримінально-правової взаємодії злочинця-потерпілого із зазначенням сімейно-правового статусу учасників злочину домашнє насильство. Акцентовано увагу на фрагментах правової реальності та на певних орієнтаційних одиницях правомірної й неправомірної поведінки. Зазначено вплив генетичних та середовищних чинників на формування поведінки учасників глибинного конфлікту домашнє насильство. Приділено увагу вчиненню злочинів на ґрунті особистих неприязних стосунків.

Також за результатами інтерпретації даних вибірки виявлено, що значна кількість злочинів домашнє насильство була вчинена кривдником (підозрюваний/обвинуваченим) у стані алкогольного сп'яніння чи під впливом вживання психоактивних речовин (алкогольних напоїв), що своєю чергою засвідчує проблематику співзалежних, адиктивних форм поведінки, порушення психоемоційного балансу. Таким чином, модульні взаємні зв'язки учасників глибинного конфлікту у сфері домашнього насильства, набуваючи форми злочинного діяння, детерміновані комплексом взаємопов'язаних, взаємозалежних чинників біологічного та соціального характерів. Зазначене дає підстави стверджувати про необхідність вдосконалення заходів профілактики та корекції девіантної поведінки в суспільстві.

На основі отриманих результатів сформувано висновки та рекомендації стосовно вдосконалення соціально-правового впливу у сфері запобігання, протидії домашньому насильству. З-поміж іншого доцільним є модернізація соціальної політики, формування, розвиток інституту «родини», «загальної сім'ї», а також розробка та впровадження цільових комплексних програм профілактики домашнього насильства, заходів правового виховання, структурованих відповідно до психологічного віку, ієрархії видів діяльності, новоутворень свідомості та особистості. Загальними умовами такого підходу є успішне засвоєння знань й умінь

саморегуляції поведінки, а також формування мотиваційно-потребової сфери особистості правомірного спрямування.

Отримані результати можуть бути використані: у науково-дослідній роботі — для подальших досліджень юридичної, психологічної специфіки та структури домашнього насильства; у правотворчості — для вдосконалення нормативно-правового регулювання системи запобігання, протидії домашнього насильства; – правозастосовній діяльності — при реалізації державної політики у сфері запобігання, протидії домашньому насильству; у навчальному процесі — при підготовці лекцій, семінарів, практичних занять; у правопросвітницькій діяльності — для удосконалення модульних настанов соціально-правової поведінки особистості, спрямованих на підвищення рівня правосвідомості, правової культури; а також для всіх інших фахівців, які опікуються проблематикою домашнього насильства.

Ключові слова: суспільство, держава, державно-правова політика, домашнє насильство, сімейно-правовий статус, кримінальна відповідальність, злочин, кримінальне провадження, вирок.

Zinsu O.I. Crime of domestic violence (Article 126-1 of the Criminal Code of Ukraine): analysis of judicial practice.

The scientific article is devoted to the analysis of judicial practice of the crime of domestic violence. The urgency of the topic is due to the need to develop Ukraine as a modern democratic state governed by the rule of law and further expand legal regulation in the field of prevention and combating domestic violence. Methodology. Methodological tools are selected in accordance with the purpose, objectives, object and subject of research. The methodological basis of the study are philosophical, general and special-scientific methods of cognition. The theoretical basis of the study were the prescriptions of regulations of current legislation of Ukraine and scientific works of domestic scientists on domestic violence. Taking into account the specifics and complexity of the chosen subject of research, interdisciplinary and complex approaches were used, which allowed to work out and interpret the results of empirical research. The generally accepted principles of scientific knowledge are applied, in particular, the principle of determinism, the principle of conformity, the principle of subsidiarity.

The methods, techniques, principles used made it possible to identify, distinguish, distinguish and prolong the relationship of part and whole, single and total selected sample, emphasizing the dialectical unity and difference between the properties, relationships and aspects of the subject.

The empirical basis of the study is the information obtained from the analysis of case law, namely: acts of criminal law (court verdicts), the period of adoption from 01.01.2020 to 01.01.2021, the decisions of which are placed in the Unified State Register of Judgments of Ukraine. In the course of the research the concept, legal consequences and composition of the crime of Article 126-1 were revealed and characterized. Domestic violence of the Criminal Code of Ukraine. The variability of structural units of criminal-legal interaction of the offender-victim with the indication of the family-legal status of the participants in the crime of domestic violence is emphasized. Attention is paid to fragments of legal reality and to certain orientation units of lawful and wrongful behavior. The influence of genetic and environmental factors on the formation of the behavior of participants in deep conflict domestic violence is noted.

Attention is paid to the commission of crimes based on personal hostility. Also, the interpretation of the sample data revealed that a significant number of crimes of domestic violence were committed by the perpetrator (suspect / accused) in a state of intoxication or under the influence of psychoactive substances (alcoholic beverages), which in turn indicates the problem of interdependent, addictive behaviors, psychologic emotional imbalance. Thus, the modular interrelationships of the participants in the deep conflict in the field of domestic violence, taking the form of a criminal act, are determined by a set of interconnected, interdependent factors of biological and social nature. This gives grounds to argue about the need to improve measures to prevent and correct deviant behavior in society.

Based on the results of the study, conclusions and recommendations were formed regarding the improvement of social and legal influence in the field of prevention and counteraction to domestic violence. Among other things, it is expedient to modernize social policy, form, develop the institution of “family”, “general family”, as well as the development and implementation of targeted comprehensive programs for the prevention of domestic violence, legal education, structured according to psychological age, hierarchy of activities, neoplasms of consciousness and personality. The general conditions of such an approach are the successful acquisition of knowledge and skills of self-regulation of behavior, as well as the formation of motivational and demanding sphere of personality of the right direction.

The obtained results can be used: in research work — for further research of legal, psychological specifics and structure of domestic violence; in law-making — to improve the legal regulation of the system of prevention, counteraction to domestic violence; — law enforcement activities — in the implementation of state policy in the

field of prevention, combating domestic violence; in the educational process — in the preparation of lectures, seminars, practical classes; in legal and educational activities — to improve the modular guidelines of socio-legal behavior of the individual, aimed at raising the level of legal awareness, legal culture; as well as for all other professionals who deal with domestic violence.

Key words: society, state, state and legal policy, domestic violence, family law status, criminal liability, crime, criminal proceedings, sentence.

Постановка проблеми. Актуальність теми значною мірою зумовлена необхідністю вдосконалення соціально - правового впливу у сфері запобігання, протидії домашньому насильству. Принагідно слід зазначити, що “станом на 01.01.2021 року на „гарячу лінію” 15-47 надійшло 29 344 звернень. Протягом 2020 року суб’єктами взаємодії зафіксовано 211 362 звернення з приводу домашнього насильства, що на 61,9 % більше, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (130 514 звернень), з них: від дітей надійшло 2 765 звернень, що становить 1,3 % від загальної кількості; від жінок – 180 921 звернення, що становить 85,6 % від загальної кількості; від чоловіків – 27 676 звернень, що складає 13,1 % від загальної кількості звернень. Обліковано 262 звернення щодо вчинення домашнього насильства стосовно осіб з інвалідністю” [1].

Водночас “факт домашньої злочинності залишається величезною психологічною травмою для всієї родини впродовж тривалого часу, а іноді й на все життя. Інколи жертва домашньої злочинності звертається за допомогою не тільки до органів поліції, а й до свого оточення: інших членів родини, друзів, колег. Це, імовірно, частково на деякий час може стримати кривдника від вчинення злочину в сімейній сфері, але потім злочин знову повторюється. На жаль, типовою є ситуація, коли жертва виправдовує кривдника, пробає його й не вдається до спроб захисту. Однак через деякий час у сім’ї знову починає зростати психологічне напруження і цикл вчинення протиправного діяння кривдником повторюється, його інтенсивність постійно зростає» [2, с. 207].

Утім, “у 2019 р., як і 2018 р., серед зафіксованих Національною поліцією випадків домашнього насильства переважає психологічне. Такий розподіл підтверджується й зверненнями на Національну гарячу лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації. Разом із тим, саме навколо випадків психологічного насильства – їхньої ідентифікації, доведення, доказів тощо виникає найбільше запитань у представників системи правосуддя” [3, с.112].

В цьому контексті соціально значущим і актуальним є вироблення дієвої, ефективної системи запобігання, протидії домашньому насильству та формування нової концептуальної моделі взаємовідносин у сімейно-родинного простору людського буття, що своєю чергою передбачає проведення низки теоретичних та прикладних досліджень зазначеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти домашнього насильства та юридичної відповідальності плідно досліджувались у наукових дослідження вітчизняні та зарубіжні науковці теоретико-правової думки. Серед вітчизняних вчених, що торкалися даної проблематики: А.Байда, Г. Богатирьов, І. Ботнаренко, П. Біленко, А. Вознюк, В. Гальцова, О. Гумін, Н. Довгань-Бочкова, О. Дудоров, О. Джужа, А. Долгова, А. Запорожець, А. Зелінський, В. Іващенко, О. Книженко, Д. Колодін, О. Степаненко, М. Хавронюк та ін. Наприклад, домашнє насильство як прояв кримінального насильства вивчав П. Біленко; кримінологічний погляд на проблему домашньої злочинності досліджував А. Богатирьов; економічне насильство як форма домашнього насильства окреслив І. Ботнаренко; кримінальну відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики досліджував А. Вознюк; домашнє насильство: аналіз об’єктивної сторони складу злочину досліджувала Н. Довгань-Бочкова; домашнє насильство: аналіз складу злочину вивчала В. Іващенко; проблему насильства в українських сім’ях та соціологічне опитування розкрив у науковій праці С. Павлиш; перспективність побудови методики розслідування домашнього насильства вивчала О. Пчеліна; питання кваліфікації економічного домашнього насильства привернули увагу О. Степаненко [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10].

Вагомим внеском служить підготовлений вітчизняними вченими О.Дудоров і М.Хавронюк науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України, присвячений дослідженню актуальним питанням відповідальності за домашнє насильство та насильство за ознакою статі [11].

Проте, попри значну кількість наукових праць, окремі аспекти кримінальної відповідальності злочину «домашнє насильство» лишаються недостатньо висвітленими і, відповідно, потребують подальших юридично -психологічних досліджень.

Мета наукової статті є аналіз судової практики по справам ст.126-1 Кримінального Кодексу України злочину домашнє насильство та розробка практичних рекомендацій щодо реалізації державної стратегії запобігання, протидії домашньому насильству. Для досягнення поставленої мети були поставлені та ви-

рішені наступні **завдання**:1)визначити та проаналізувати склад злочину домашнє насильство (ст.126-1КК України);2)здійснити моніторинг судових рішень, зокрема вироків у кримінальному провадженні за ст. 126-1 Домашнє насильство КК України;3)визначити соціально-правовий статус учасників глибинного конфлікту та злочину домашнє насильство.

Для вирішення поставлених завдань було проведено опрацювання матеріалів наукових досліджень, судових рішень, що дозволило розкрити складність глибинного поліфонічного конфлікту у сфері домашнього насильства як соціально-правового феномену та суспільно-небезпечного діяння.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах суспільно-історичного поступу, які характеризується розбудовою та зміцненням правової держави, особливої актуальності набувають питання комплексної державно-правової політики у сфері запобігання, протидії домашньому насильству. Важливою складовою системи запобігання, протидії домашньому насильству слугує кримінально-правова політика держави стосовно зазначеного сегмента суспільних та приватних відносин.

Так, відповідно до ст. 126-1 Кримінального кодексу України домашнє насильство є умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» [12, ст. 126-1]

За визначними законодавцем санкціями, злочин домашнє насильство належить за ступенем тяжкості до не тяжких злочинів. Родовий об'єкт злочину: суспільні відносини у сфері здоров'я та життя особи (людини). Основним безпосереднім об'єктом злочину домашнє насильство (ст. 126-1 КК України) є здоров'я і нормальний фізіологічний фізичний, психологічний стан особи. При цьому слід зазначити, що основний безпосередній об'єкт цього злочину буде альтернативним і буде залити від характеру насильницьких дій та наслідків, які ними заподіяні [13,с. 99]. Додатковий факультативний об'єкт – це воля, честь і гідність особи, її психічна недоторканність.

Суб'єкт злочину — спеціальний, тобто, особа, яка, крім обов'язкових загальних ознак (фізична осудна особа, що досягла певного віку), має додаткові спеціальні (особливі) ознаки, а саме: злочинець із яким потерпілий перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, може бути один із подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

Суб'єктивна сторона злочину домашнє насильство характеризується умисністю і систематичністю. Вчинені діяння повинні бути тотожні та об'єднані спільним умислом. “Систематичність як ознака об'єктивної сторони домашнього насильства полягає в багаторазовому (від 3-х разів), тривалому (протягом року) вчиненні діянь, передбачених диспозицією ст. 126-1 КК України” [4,с. 98].

Об'єктивна сторона домашнього насильства полягає в умисному систематичному вчиненні фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [12,ст. 126-1].

За своєю конструкцією злочин за ст. 126-1 (домашнє насильство) КК України є закінченим злочином із матеріальним складом. Об'єктивна сторона якого формулюється як за діяння, так і за його наслідки.

З урахуванням відмежування злочину 126-1 КК України домашнє насильство та злочинів, пов'язаних із домашнім насильством було здійснено аналіз матеріалів судової практики, а саме: акти застосування кримінального права, зокрема, вироків. Відомості Єдиного реєстру судових рішень України за ст. 126-1 домашнє насильство; період ухвалення яких з 01.01.2020р. - по 01.01.2021р.

Судові рішення буди відібрані із Єдиного реєстру судових рішень України за наступними критеріями:

1. Категорія справ: кримінальні справи (з 01.01.2019);

2. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи; Домашнє насильство. // *ст. 126-1 Домашнє насильство*

3. Регіон суду: вибірково всі регіони України, області, райони

Параметри:

а) інстанція : перша ;

б) період ухвалення: з 01.01.2020 по 01.01.2021р.;

в) форма судового рішення: вирок;

г) стаття 126-1 Домашнє насильство;

Вибірку здійснено в період з 01.03.2021р.-01.04.2021.

Станом на період проведення аналізу судової практики за заданими параметрами пошуку знайдено документів: 886. Контрольна перевірка: 19.05.2021р. Отже, генеральна сукупність за заданими параметрами пошуку на період проведення дослідження становить 886 документа. Своєю чергою, вибірка сукупність вибірка склала 100 судових рішень (вироків). Сортування: за датою ухвалення рішення / за спаданням.

Важливим етапом дослідження стала систематизація результатів вибірки, тобто подання вибірки у зручному для інтерпретації вигляді. З цією метою дані вибірки відокремлено на категорії, при цьому кожний розподіл передбачав певне уявлення про досліджувану сукупність та параметри розподілу. Зазначене таким чином, сприяло аналізу й узагальненню результатів емпіричних дослідження, що своєю чергою має істотне значення для юридико-психологічних науково-прикладних пошуків.

В опрацьовуваних нами рішеннях суду виявлено наступні види домашнього насильства: фізичне насильство – 1 %, психологічне насильство – 64%, фізичне, психологічне насильство – 20 %, економічне насильство – 2 %, не зазначено вид (форму) домашнього насильства – 11%, фізичне, економічне, психологічне насильство – 1%., за ст. 309 КК України – 1%.

За результатами отриманих даних вибірки відокремлено шкалу соціально-сімейного ролівого статусу кривдника. Так, серед «статусу кривдник-обвинувачений» виявлено: син – 35%; чоловік – 22% ; спів мешканець – 22%; колишній чоловік – 7%7%; колишній співмешканець – 3 %; брат – 8 % ; онук – 1%; донька – 2 % ; племінник – 1% ; пасинок – 1 %; батько – 1 %.

Своєю чергою в процесі дослідження також встановлено шкалу потерпілих осіб, стосовно яких кривдник вчинив домашнє насильство. Так, у відсотковому співвідношенні розподіл шкали потерпілих осіб, стосовно яких кривдник вчинив домашнє насильство складає: мати – 31,43 %; батько – 5,71 %; дружина – 20,95%; співмешканка – 20,95%; колишня дружина – 6,67%; колишня співмешканка – 2,86 %; брат – 1,9 %; сестра – 5,71 %; бабуся – 0,95% ; тітка – 0,95 %; вітчим – 0,95 %; донька – 0,95 %.

Розподіл сегментів «статус кривдник - потерпілий» складає: «син - мати» – 22%; «син-батько – 3%; « брат-сестра» – 2 2 %; «чоловік - дружина» – 22%; «колишній чоловік - колишня дружина» – 6%; «дочка-мати» – 2%; «син-батько, мати» – 2%; « син-батько, мати» – 3%; «колишній спів мешканець - колишня спів мешканка» – 3%; «син - мати, сестра» – 3%; «племінник тітка» – 1%; «онук-бабуся» – 1%; «батько – донька, колишня дружина» – 1%; «син - мати, вітчим» – 1%.

Як показали результати вивчення відповідних матеріалів, аналіз вибірки щодо характеристики кривдника за критерієм «рівень освіти» засвідчив такий розподіл у відсотковому співвідношенні: середня освіта – 46 %, середньо-технічна – 44 %, середньо-спеціальна – 18 %, професійно-технічна – 66 %, вища освіта – 2 %, базова середня освіта – 10%, неповна середня – 5 %, освіта не зазначена – 9 %.

Стосовно працевлаштування (трудої зайнятості) слід відзначити , що 56 % серед обвинувачених осіб непрацюючі ; 4 % – непрацюючий і інвалід 3 групи; 1 % – інвалід 1 групи; 4 % – пенсіонер; 12% – офіційно не працевлаштовані; 1 % тимчасово не працює; 5 % зазначено як не працевлаштовані; 7% – офіційно працевлаштовані; 1 % – працює не офіційно ; у 8 % – інформація стосовно працевлаштування не зазначена.

Стосовно кримінально-правового статусу обвинуваченого/засудженого за критерієм «раніше судимий» та «в силу ст. 89 КК України раніше не судимий» виявлено, що 29 % відповідають критерію «раніше судимий», а «в силу ст. 89 КК України раніше не судимий» — становить 9%.

З матеріалів вибірки убачаються випадки вчинення домашнього насильства на ґрунті :а) скрутних побутових умов; б) особистих неприязних відносин;

в) конфліктних побутових сімейних відносин;г) раптово виниклих особистих неприязних відносин; д) з мотивів ревності та побутових сімейних конфліктів [14], [15], [16], [17].

При цьому, значна кількість злочинів домашнє насильство була вчинено кривдником (підозрюваний/обвинуваченим) у стані алкогольного сп'яніння чи під впливом вживання психоактивних речовин (алкогольних напоїв).Окремим сегментом виступає спільне вживання алкогольних напоїв кривдника і потерпілого [18].

Щодо форм (видів) домашнього насильства, то з поміж інших видів (форм) домашнього насильства значною мірою переважає психологічне насильство (психологічне насильство — 64%, фізичне, психологічне насильство — 20 %). Психологічне насильство найчастіше проявляється у свідомому ігноруванні потреб та почуттів іншої людини, презирстві, зневазі, в словесних образах, у грубій нецензурній лайці, приниженні честі, гідності, погрозах фізичною розправою, що викликають у потерпілих осіб психологічні страждання, емоційну невпевненість, зниження працездатності та погіршення якості життя.

Непоодинокі випадки, коли поряд із психологічним насильством мають місце прояви фізичного насильства. За матеріалами вибірки одночасне застосування фізичного та психологічного насильства становить -20%. Водночас потребують уваги й факти економічного насильства. За результатами вибірки економічне насильство складає 2 %, а поєднання фізичного, економічного, психологічного домашнього насильства 1%.

Зазначене є проявом порушення психоемоційного балансу, невміння конструктивно підходити до вирішення конфлікту й підкреслює взаємозв'язки розладів особистості й розладів поведінки та засвідчує як фінансово-економічну скруту, так і соціальне, психологічне напруження в сім'ї, побуті, морально-етичний занепад, що закономірним чином призводить до неспроможності гармонійного сімейного життя.

Принципово важливою складовою кримінального провадження стосовно злочину ст. 126-1 КК України «домашнє насильство» є судова експертиза. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»: «судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [19, ст. 1].

Наступним структурним елементом кримінального провадження у справах про злочин «домашнє насильство» (ст. 126-1 КК України) є застосування інституту «досудової доповіді». «Досудова доповідь про обвинуваченого повинна містити: соціально-психологічну характеристику; оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення; висновок про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [20, ст. 9]. Порядок складання досудової доповіді визначений Наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2017р. № 200/5 [21]. При складанні досудової доповіді у справах стосовно домашнього насильства характерним є використання скороченої форми оцінка ризиків з урахуванням статистичних та динамічних ризиків. До динамічних ризиків належать ситуативні та індивідуальні фактори. На разі, побутує думка, що кращий передвісник майбутньої поведінки - поведінка в минулому. Вона може розповісти про те, що зі 100 злочинців 90% чинить рецидив, але нічого не може сказати про правопорушника, який стоїть перед нами чи він/вона є одним /однією із 90% чи 10% [22, с. 139]. У зв'язку з чим важливим і надзвичайно відповідальним є об'єктивне складання досудової доповіді, яка своєю чергою, відіграє значну роль у всебічному, повному, неупередженому розгляді справ; сприяє втіленню ідей гуманізму, соціальної справедливості, демократії та виступає одним із критеріїв прогресивності правових реформ.

У процесі опрацювання матеріалів вибірки слід відзначити правовий інститут «мирової угоди». Про «Удосконалення законодавства щодо застосування процедури примирення у справах, пов'язаних із домашнім насильством, а також стосовно забезпечення права особи, яка постраждала від домашнього насильства, на пред'явлення позову про розірвання шлюбу» наголошено також в Указі Президента України від 21.09.2020р. №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [23]. Відтак, укладання мирової угоди є відповідальним актом і повинно відповідати загальним та спеціальним принципам кримінального права, кримінального судочинства. До обов'язкових умов належить наявність доброї волі, щирого каяття, усвідомлення, добровільності, домовленості між потерпілим і обвинуваченим. При цьому, відповідно до ч. 1 ст. 469 КПК України «Угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника» [24, ст. 469].

Однак укладання мирової угоди не є зобов'язальним актом кримінального провадження. Як засвідчує проведений нами аналіз, в окремих випадках криза сімейних взаємовідносин настільки сильно визріла, що укладання угоди про примирення не представляється можливим, навіть із рідними, котрі проживають спільно і пов'язані спільним побутом. Так, наприклад, потерпіла «наполягала на суворій мірі покарання для обвинуваченого, не бажаючи вибачати синові, незважаючи на те, що останній просив вибачення за вчинене, говорив про усвідомлення своєї провини та каяття, відсутність тяжких наслідків» [25]. Тобто, прийняття рішення про укладання мирової угоди залежить від чинників біологічного, соціального, кримінально-правового характерів. Серед яких варто зазначити: особистісні характеристики кривдника-потерпілого, рівень емоційної зрілості, поваги, довіри один до одного, бажання, спроможність і готовність до гармонійних взаємин відносин; певні людські якості (конструктивні та деструктивні), морально-етичні норми, а також атмосфера укладання угоди, кваліфікація суб'єктів кримінальних правовідносин тощо.

Слід відзначити, що у проаналізованих нами судових рішеннях серед обставин, що пом'якшують покарання виокремлюються: а) щире каяття; б) активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення.

Утім, мають місце випадки відсутності, на переконання суду, щирого каяття зі сторони обвинуваченого [26].

Водночас серед обставин, які обтяжують покарання здебільшого виявлені наступні обставини: а) вчинення злочину домашнє насильство особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння; б) вчинення кримінального правопорушення щодо особи похилого віку; в) вчинення злочину домашнє насильство особою повторно та (- чи) рецидив злочину (- ів).

Непоодинокі випадки, коли кривдник (обвинувачений/засуджений), ігноруючи неодноразові факти притягнення його до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства продовжує, умис-

но, систематично вчиняти насильство щодо членів своєї родини. Зазначене призводить до деструкцій у поведінці жертви та кривдника, психоневрологічного виснаження, порушення працездатності, соціального чи професійного функціонування учасників глибинного конфлікту домашнє насильство.

Ці та інші випадки дають можливість переконалися, що модульні зв'язки учасників глибинного конфлікту домашнє насильство, набуваючи форм злочинного діяння, детерміновані комплексом взаємозалежних чинників біологічного та соціального характерів. У цьому контексті варто підкреслити вплив генетичних та середовищних чинників на формування поведінки учасників глибинного конфлікту домашнє насильство, що обумовлює необхідність вдосконалення заходів профілактики та корекції девіантної поведінки на основі модернізації соціальної політики, посилення адресної соціальної підтримки, інституту сім'ї. З-поміж іншого важливим є розробка та провадження цільових комплексних програм, заходів правового виховання, структурованих відповідно до психологічного віку, ієрархії видів діяльності, новоутворень свідомості та особистості. Важливими напрямками виховної роботи є опанування знаннями й уміннями саморегуляції поведінки в процесі міжособистісного спілкування.

Висновки та пропозиції. Таким чином, здійснене нами дослідження надало можливість дійти таких висновків:

1. Аналіз матеріалів судової практики відповідно до положень Кримінального кодексу України дав змогу визначити складність домашнього насильства як соціально-правового феномену та суспільно-небезпечного діяння на основі опису якісного та кількісного складу вибірки. За матеріалами вибіркової сукупності з'ясовано, що серед видів (форм) домашнього насильства найбільш поширеним і відокремленим є психологічне насильство. Так, психологічне домашнє насильство складає — 64%, фізичне, психологічне насильство — 20 %, економічне насильство — 2 %, не зазначено вид (форму) домашнього насильства — 11%, Посадання застосування фізичного економічного, психологічного насильства складає 1 %. Також з-поміж іншого виявлено, що найбільш типовими мотивами вчинення домашнього насильства є особистісні неприязні відносини; побутові сімейні конфлікти; раптово виниклі особистісні неприязні відносини; мотиви ревності. Серед зазначених вибірки 29 % складають особи «раніше судимий», а стосовно позиції «згідно зі ст. 89 КК України раніше не судимий» — 9%.

2. Значна кількість фрагментів домашнього насильства вчиняється кривдником у стані алкогольного сп'яніння, економічних негараздах сім'ї, соціальної невлаштованості особи та різних відхилень від загальновищаних норм поведінки, що виступають сприятливим середовищем формування насильницької злочинної поведінки та засвідчують вплив фонових явищ на розширення поля ненормативності.

3. Результати аналізу обумовлюють необхідність удосконалення національної державної політики у сфері запобігання, протидії домашнього насильства; акумуляції найкращого міжнародного та вітчизняного досвіду захисту прав людини й громадянина. За цих умов підвищується роль психологів та правників у наданні своєчасних дієвих психолого-юридичних консультацій; проведення психокорекційних і просвітницьких занять.

Отримані результати можуть бути використано: у науково-дослідній роботі — для подальших досліджень юридичної, психологічної специфіки та структури домашнього насильства; у правотворчості — для вдосконалення нормативно-правового регулювання системи запобігання, протидії домашнього насильства; – правозастосовній діяльності — при реалізації державної політики у сфері запобігання, протидії домашньому насильству; у навчальному процесі — при підготовці лекцій, семінарів, практичних занять; у право просвітницькій діяльності — для удосконалення модульних настанов соціально-правової поведінки особистості, спрямованих на підвищення рівня правосвідомості, правової культури; а також для всіх інших фахівців, які опікуються проблематикою домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. 24 Лютого 2021 Уряд затвердив Державну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/PrintVersion>
2. А. І. Богатирьов, Кримінологічний погляд на проблему домашньої злочинності. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 3(87), С.202-208. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.87.202-208>
3. Ю.В. Аносова, А. Капур, М.М. Легенька, К.В. Черпаха, Бороздіної К.А., Кривуляк А.О. Моніторинг ситуації реагування системи правосуддя на вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі 2019р.-

Рекомендовано до друку науково-методичною радою ГО «Ла Страда-Україна», протокол No 2 від 29.07.2020 р.- URL:<https://www.dcaf.ch/publications/documents>

4. Біленко П.С. Домашнє насильство як прояв кримінального насильства. Правовий часопис Донбасу. 2019. No 3(68). С. 95-102. DOI:<https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-68-3-95-102> URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv/cgiirbis_64

5. Ботнарєнко І. Економічне насильство як форма домашнього насильства.-Розуміннямаскулінності та ґендерної рівності в секторі безпеки України тапредставлення результатів дослідження: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Нац. акад. внутр. Справ. 2021 234с. С.43-47.

6. А.А.Вознюк Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики.-Форум права 2019,55(2). 6 14 DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635559>.- URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv/cgiirbis_64

7. Н. Довгань-Бочкова Домашнє насильство:аналіз об'єктивної сторони складу злочину. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2018. Випуск 66.С.187-197. URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv/cgiirbis_64

8. В.Іващенко Домашнє насильство: аналіз складу злочину. Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 341 с С.200-203. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/13904>

9. Проблема насильства в українських сім'ях. Соціологічне опитування / за ред. Павлиш С.О. К.: Запоріжжя: Друкарський світ, 2010. 52 с. URL: http://gender.org.ua/2010_opinion_poll_violence

10. Пчеліна О.В. Перспективність побудови методики розслідування домашнього насильства. Юридичний науковий електронний журнал № 4/2020 С.329-332 DOI: <http://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/79>. URL:<http://www.lsej.org.ua/> ...

10. Степаненко О.В. Економічне домашнє насильство: питання кваліфікації. Сучасне право в епоху соціальних змін. Тернопіль: Вектор. 2021. С. 350–354 URL:<https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU>

11. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України). К.: Баїте. 2019. 288 с.

12. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001. 2341-III. : Офіційний вісник України 2001 р., № 21, стор. 1, стаття 920, код акта 18825/2001 URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

13. Мінка Т. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства : Національний юридический журнал: теория и практика.- Научно-практическое правовое издание Республики Молдова. №1 Том.1 2019 С.98-101 URL: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/part_1

14. Єдиний реєстр судових рішень. Справа № 409/1882/20.Номер провадження № 1 кп/409/234/20 Номер кримінального провадження в ЄРДП:12020135440000036 URL:<https://reyestr.court.gov.ua>

15. Єдиний реєстр судових рішень. Справа № 509/6720/19. Номер судового провадження: 1 кп/509/386/20.- Номер кримінального провадження в ЄРДП: 12019160380001900 URL:<https://reyestr.court.gov.ua>

16. Єдиний реєстр судових рішень. Справа № 401/2757/20.Номер судового провадження: 1-кп/401/354/20.Номер кримінального провадження в ЄРДП: 12020120270001416 URL:<https://reyestr.court.gov.ua>

17. Єдиний реєстр судових рішень. Справа № 451/264/20.Номер судового провадження № 1-кп/451/121/20.- Номер кримінального провадження в ЄРДП: 12020140280000030 URL:<https://reyestr.court.gov.ua>

18. Єдиний реєстр судових рішень. Справа № 226/2034/20.-Номер провадження №1-кп/226/292/2020.-Номер кримінального провадження в ЄРДП: 12020050490000677 URL:<https://reyestr.court.gov.ua>

19. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 28, ст.232.

20. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160 VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.93

21. Про затвердження Порядку складення досудової доповіді: Наказ Міністерства Юстиції України від 27.01.2017 № 200/5. Офіційний вісник України 2017 р., № 11, стор. 44, стаття 329, код акта 84831/2017.

22. Основи професійної діяльності персоналу органу пробації: Навчальний посібник для персоналу органу пробації /авт. кол.; за ред. Джеймса Седхема, Майкла Октігана. К. 2017 242с. URL:<https://i-rc.org.ua/files/posibnyk-probaciya>

23. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства":Указ Президента України від 21.09.2020р. №398/2020. Урядовий кур'єр № 185

24. Кримінально-процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012р. № 4651 VI. Голос України № 90-91.

25. Єдиний реєстр судових рішень. Справа № 523/11874/20 Номер судового провадження:1-кп/523/1244/20.- Номер кримінального провадження в ЄРДП: 12020160490002315 URL: <https://reyestr.court.gov.ua>

26. Єдиний реєстр судових рішень. Справа № 624/486/20 Номер судового провадження:1-кп/624/41/20 Номер кримінального провадження в ЄРДП: 12020220720000082.-URL: <https://reyestr.court.gov.ua>